

Odling av åkerböna på ekogården

Undvik torkkänsliga åkrar

Åkerböna trivs bäst på lerjordar, moleror och mojordar men också styva lerjordar går också. Åkerbönan tål dåligt torka, speciellt känsliga för torka är tidiga och sorter med kort strå som t.ex. Kontu. Åkerbönan har förhållandevis liten mängd finrötter som försämrar rotens vattenupptagningsförmåga. När man väljer jordbruksskifte bör man fästa speciell uppmärksamhet vid skiftets vattenhushållning. Torkkänsliga skiften är olämpliga för åkerbönan. På mullrika åkrar, varifrån mycket kväve frigörs, kan mognaden av åkerbönan försenas.

Utsädesmängd

Målsättningen är ca 60-70 plantor/m², som betyder i vanliga fall ca 240-300 kg utsäde/ha. Åkerbönan's fröstorlek beror på sort och sommarens växtförhållanden. Det kan vara problem vid sådden om fröna är stora och kantiga. Såmaskinens utmatningsaggregat ska regleras mer öppet för att få en jämn utmatning. I vissa såmaskiner har utsädes- och såbillarna också stockat.

Sorter

Åkerbönan varierar stort i skörden mellan åren och hektarskörden i förädlarnas försök har varit för Kontu 2800-6000 kg/ha. Under regniga år har den längre växttiden sänkt skörden när mognaden har varit ojämn och utdragen. Speciellt kraftig stress av torka eller väta sänker skörden. Typiskt för bönan är det interdeminanta växtsättet vilket innebär att bönan kan blomma ända fram till vintern.

Ukko är en gammal finsk sort, som viss mån odlas ännu.

Kontu är en tidig åkerbönesort, som passar bra för proteinfoderproduktion i södra Finland. Kontu ger betydligt mer skörd än

Ukko. Kontu är stjälkstyv och sällan liggsäd i beståndet. För att mogna behöver Kontu ca. 1150- 1180 grader i värmesumma. Kontu rekommenderas för odlingszon I-II.

Colombo är en dansk sort. Den är tidigare än Aurora och hinner mogna på gynsamma växtplatser. Den har en låg tanninhalt och klart bättre skördenivå och sjukdomsmotstånd än Kontu.

Övriga sorter passar endast att skörda som grönfoder.

Sådd och gödsling

En omsorgsfull höstplöjning gör det möjligt att få åkern tidigt bearbetad på våren. Målet är ett sådjup på 6-8 cm i fuktig jord. Då är groningen snabb och både rot och planta kan utvecklas på bästa sätt. Undvik att packa jorden vid bearbetningen. Åkerbönan gror vid rätt låg temperatur och plantan tål även frost. Steniga åkrar bör vältas för att underlätta tröskningen.

Åkerbönan är självförsörjande med kväve från sina kvävefixerande rotknölar. Åkerbönan har ett kraftigt rotsystem, som kan tränga djupt ner i marken. Det här gör att bönan effektivt utnyttjar näringsämnen som är bunden i jorden. Fosfor- och kaliumbehovet är samma som för spannmålen. Risker att bönplantan infekteras av gråmögel ökar om det finns för lite kalium, magnesium, fosfor eller kalcium.

Växtskydd

Bekämpningen av mångåriga ogräs bör göras före åkerbönaåren. Djup sådd och en långsam plantbildning ger rum för både fröogräs som för rotoгрäsen tillväxt. Fröogräsen kan bekämpas med att ogräsharva 4-7 dagar efter sådd innan plantorna kommer upp till ytan. Ogräsharvning kan utföras fram till att åkerböneplantan är ca 10 cm hög. Bästa effekt av harvningen om den görs i varmt och torrt väder. Fram emot hösten tappar åkerbönan de flesta av sina blad och beståndet mörknar. Då släpper beståndet igenom mer ljus vilket befrämjar rotoгрäsen. I samband med den sista ogräsharvningen eller vårsådden är det bra att så in bottengröda som konkurrerar om utrymme med ogräsen och ta tillvara lösligt kväve

som åkerbönan producerar. För att hindra att roto-gräsen sprider sig bör skiftet bearbetas eller slåttas direkt efter skörd.

Åkerbönan vanligaste sjukdomarna är gråmögel och chokladfläcksjuka. Som renbestånd ska åkerbönan inte odlas oftare än vart 5-6. te år. Bönan är dock inte lika känslig som ärt eller ryps. Blandbestånd minskar sjukdomsrisker då beståndet är mer luftigt. Dessutom mognar blandbestånd något tidigare och totalskörden blir större. För att få effekten ska det vara ordentligt med spannmål i blandningen. Förhållandet är åkerböna 40-45 st och spannmål 180-220 st/m². Om det är möjligt kan man så bönan via gödselbillarna som ger ett luftigare bestånd.

I växtföljden de bästa skördarna efter höstspannmål

Åkerns grundkondition inverkar betydligt på skörden från skiftet. Den bästa platsen för åkerbönan i växtföljden är direkt efter höstspannmål eller flerårig vall. I svenska odlingsförsök från 2003 med åkerböna fick man ca 500 kg bättre hektarskördar från skiftet med höstsäd som förfrukt jämfört med vårsäd. Åkerbönan förfruktsvärde är bra: 30-80 kg/ha kväve binds till marken. Bönan har också en betydande positiv inverkan på markstrukturen.

Skörd och torkning

Beståndet börjar vissna och torka i augusti. De lägsta baljorna mognar men i toppen av stjälken finns gröna blad och färska baljor. Skuggningen försvagas då beståndet vissnar och behovet av fång-/bottengröda syns. I ett moget bestånd är stjälken svart och torr, och baljorna är ännu slutna.

Baljorna allra längst ner börjar öppnas och de drösar lätt. De översta baljorna och bladen är ännu gröna. Det är så här om nattfrost har fått tillväxten att stanna. Ett ordentligt moget bestånd är lätt att tröska.

Inställningen ska vara en låg cylinderhastighet och stort skoavstånd, stor luftmängd och öppna såll.

Hacken är hårt utsatt i ett kraftigt bestånd, så den ställs in för längre hack. Om det i beståndet finns rå, gröna baljor eller tistelknoppar, får man de ut tillbaka på åkern genom att korta övre sållet och styrd över sållet. Råa baljor krossas och förorsakar problem i elevatorerna i trösken och torken.

Torkningen görs långsamt då de stora fröna torkar långsamt innuti, temperaturen är under 50 grader i 3-5 timmar och därefter låter man fukten jämna ut sig, och sen torkar man frön ner till den önskad lagringsfukten. Industrin har 14,5 procent som gräns. Partier som är reserverade till som sunt utsäde kan ha 17 % fukt, för att utsädet skall gro snabbare i marken på våren.

När man planerar odlingen skall man beakta att åkerböna har en högre stödnivå jämfört med foderspannmål. Kalkyler visar att odling av åkerböna och trindsädsblandningar förbättrar växtodlingens lönsamhet. Handel mellan gårdar har ökat och odlar- och inköpsringar har bildats, genom vilka man kan minska fraktkostnader och säkerställa att husdjursgårdar har tillgång till proteinfoder. På webbsidan www.farmarinporssi.fi har skapats en marknadsplats för handel mellan gårdar.

Tilläggsuppgifter:

Forskning för framåt-serien: Proteinfoder – odling och användning. SLF www.slf.fi

Luomutilan valkuaiskasviopas www.mavi.fi (finns endast på finska)

ProAgrias ekorådgivare

www.proagria.fi/asiantuntijahaku

ProAgrian Valtakunnalliset Luomu Erikoisosajaat

www.proagria.fi/luomuerialkoisosajaat